

De zoute inval

Het Groene Strand
Herstel zilte invloed

Het Groene Strand is een langgerekte vallei tussen twee zeerepen aan de westkant van Terschelling. In het midden van de vallei loopt een geul die vroeger in open verbinding stond met de zee. Door regelmatige overstromingen ontstond daar een zoet-zilt overgangsgebied of kwelder, met een bijzondere, zeldzame vegetatie. Door dichtslibben en menselijk ingrijpen kon het zeewater bijna een eeuw lang niet in de vallei doordringen. Het kweldergebied verruigde, de bijzondere vegetatie verdween. In 1996 werd de zoet-zilte overgang hersteld en werd de terugkeer van zeldzame planten- en diersoorten mogelijk gemaakt.

het gebied

[01]

Oerol en bosbouw

Tot Rijkswaterstaat halverwege de negentiende eeuw de zorg op zich nam voor de buitenduinen en de zeerepen, veranderden de kust en het landschap van Terschelling voortdurend van vorm. Grootschalige beplanting met helmgras – eerst in het westelijk deel van het eiland – moest een einde maken aan de verstuuving. Tegen 1900 was de helmbeplanting voltooid. Het zand kwam tot rust en de vorm van de duinen lag zo goed als vast. De bestaande vegetatie, waaronder de toen nog zeldzame duindoorn, breidde zich sterk uit en een groot aantal nieuwe soorten vestigde zich op het eiland. Tussen 1870 en 1988 nam het aantal plantensoorten toe met 80 procent: van 315 tot 585.

Met de overname van het beheer door Staatsbosbeheer in 1910 kwam er een einde aan deze overwegend natuurlijke situatie waarin het enige menselijke ingrijpen bestond uit de vrije beweiding door de Terschellinger boeren, het zogenaamde 'oerol'. Staatsbosbeheer had grote delen van het eiland bestemd voor bosbouw om het stuivende zand voorgoed te beteugelen. Daarvoor moesten eerst de duinen ontwaterd worden: met mankracht werd een uitgebreid stelsel van sloten en greppels gegraven, dat nog tot op de dag van vandaag dienst doet. Tegelijk kwam er een verbod op de vrije beweiding; het vee zou de jonge scheuten immers afgrazen. Uiteindelijk is er op Terschelling 600 hectare bos aangeplant en 130 hectare duinvallei ontgonnen, waaronder ook het Groene Strand.

Kwelders: zoet en zout

Al in het begin van de twintigste eeuw gingen er stemmen op om de nog aanwezige vrije natuur in stand te houden en waar mogelijk te herstellen. Er kwamen verenigingen die zich inzetten

voor de bescherming van de natuur, zoals Vogelbescherming (1900) en de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten (1905). Die bescherming werd ook wettelijk vastgelegd, onder meer in de Vogelwet (1912) en de Natuurschoonwet (1924).

In 1928 werden grote delen van het eiland aangewezen als natuurgebied: de Noordvaarder (500 ha), de Koegelwieck (190 ha) en de Boschplaat (2800 ha). Staatsbosbeheer werd daarmee ook natuurbeheerder – tegenwoordig zijn belangrijkste taak.

Terschelling is om meerdere redenen uniek, maar de voornaamste is misschien wel dat het eiland voldoet aan de speciale voorwaarden die nodig zijn om de zeldzame kwelders te doen ontstaan.

Kwelders zijn vegetatiegebieden op de grens van zoet en zout water. Ze verlangen een beschutte ligging en voldoende aanvoer van slib. Zeekraal is er de eerste pionier, een plant die zoet water nodig heeft om te ontkiemen, maar daarna ook overstrooming met zeewater verdraagt. Tussen de stengels houdt zeekraal slib vast, waardoor de bodem langzaam iets wordt opgehoogd. In dat slib vestigen zich weer andere soorten, zoals schorrekruid, Engels gras en kweldergras. Naarmate de kwelderbodem hoger wordt en niet meer dagelijks overstroomt, komen daar nog lamsoor, rood zwenkgras, zoutmelde en zeealsem bij. Kwelders omvatten hogere en lagere gedeelten en worden doorsneden door tientallen bochtige slenken, waardoor het water weer uitstroomt naar zee.

Aanvankelijk breed en ondiep, maar tientallen jaren later smaller en dieper. De Boschplaat is het grote voorbeeld voor deze ontwikkelingen.

< Het Groene Strand met op de achtergrond de Brandaris

Het Groene Strand

In 1866 strandde er een zandbank voor de westkust van Terschelling. Hij kwam terecht op de strandvlakte ten westen van de duinen die het dorp West-Terschelling tegen de venijnige westerstormen beschermden. In de loop der jaren groeide de zandbank uit tot een nieuwe zeereep. Tussen beide zeerepen vormde zich een vallei die via een ondiepe geul bij hoogwater in verbinding stond met de zee. Door de vallei liep ook een natuurlijke duinbeek, het Riviertje, die het overtollige water vanuit het verder naar achter liggende duingebied – onder meer het Griltjepak – afvoerde naar de Waddenzee.

In dit zoet-zilte milieu kon de bijzondere kweldervegetatie – met zeldzame soorten als draadgentiaan, dwergbloem, dwergvlas, borstelbies, rode bies en geelhartje – zich steeds verder uitbreiden. Aan de rijke begroeiing die een groene deken over het zand legde, ontleent het gebied waarschijnlijk zijn naam: het Groene Strand. Toen Staatsbosbeheer in 1911 een begin maakte met de afwatering

van de duinen ten behoeve van dennenaanplant, werd dwars door het Groene Strand een dijkje gelegd. Het dijkje moest overstrooming met zeewater tegengaan. Daardoor kwam echter ook een einde aan de zilte invloed in dit hoger gelegen deel van de vallei. Het werd ontgonnen en het Riviertje werd een rechte diepe sloot. Daarna werd het gebied lange tijd gebruikt als weiland. Alleen in het veel kleinere zuidelijke deel bleef de invloed van de zee merkbaar. Het gevolg was dat de typische kweldervegetatie in het hogere deel van de vallei plaats maakte voor een veel ruigere weidevegetatie, waarin pitrus overheerste.

De kwelder hersteld

In 1996 is een herstelplan uitgevoerd. Er werd een nieuwe in- en uitstroom voor het zeewater gegraven en het dijkje werd bijna geheel afgegraven. Het Riviertje herkreeg zijn vrije loop. De te rijke bovenlaag werd afgeplagd, aan de flanken van het gebied zelfs tot op de minerale bodem, om zo belangrijke pioniers als de zeekraal

De in- en uitstroom voor het zeewater. In het gebied zorgen paarden voor de noodzakelijke begrazing >

< De in- en uitstroom van het water aan de zuidkant van het eiland

weer een kans te geven.

De resultaten zijn opmerkelijk. Opnieuw wordt het gebied met regelmaat door de zee overstroomd. Het aantal overstromingen varieert per deelgebied: de lagere delen in het zuiden lopen wel 65 keer per jaar onder, hoger gelegen delen aan de noordkant één tot twee keer. De kweldervegetatie herstelt zich. Op dit moment telt de draadgentiaanpopulatie al meer dan 100.000 exemplaren. Daarmee is ze de grootste in Europa. En ook het teer guichelheil is na tientallen jaren weer terug. Toch zal het gebied nooit meer worden wat het was vóór 1911. Daarvoor zijn de omstandigheden en de infrastructuur te zeer veranderd.

Steun van de lokale bevolking

Het Groene Strand ligt pal naast het dorp West-Terschelling, de belangrijkste woon- en recreatiekern van het eiland. Herstel van de zilte invloed in de onmiddellijke nabijheid van het dorp zou op de nodige bedenkingen kunnen stuiten. Er speelden economische en recreatieve belangen omdat het Groene Strand deel uitmaakte van

een 600 hectare groot bos- en duingebied met veel recreatieve voorzieningen. En op geen enkele manier mocht de veiligheid in het gedrang komen. Bovendien hebben de eilanders een aangeboren aversie tegen de zee, hun eeuwige vijand die nu min of meer vrij spel zou krijgen.

Van meet af aan was duidelijk dat dit project zonder de instemming en de steun van de lokale bevolking geen kans van slagen zou hebben. Het gemeentebestuur en de verschillende belangengroepen werden dan ook nauw bij het project betrokken. Er vond regelmatig overleg plaats tijdens de voorbereiding en ook van de voortgang werd men steeds op de hoogte gehouden. Een uitgebreide voorlichtingscampagne zorgde uiteindelijk voor het nodige draagvlak: via folders, lokale tv en de plaatselijke en regionale pers werden eilanders en toeristen vooraf uitgebreid geïnformeerd. Informatiepanelen rond het gebied vertellen de bezoeker wat het project behelst en waarom het nodig was. De voorwaarden zijn geschapen. Het is aan de natuur om het nu verder af te maken.

Zonder draagvlak werkt het niet

Herstel duinvalleien

‘Het Groene Strand is één van de projecten uit een reeks, die we Herstel Duinvalleien hebben genoemd. Het zijn zowel grotere als kleinere projecten, die kenmerkend zijn voor onze veranderde inzichten in duinbeheer. Het duinbeheer aan het begin van de vorige eeuw had de bedoeling de duinen te stabiliseren door bosaanplant en ontginning voor de landbouw. Door de grootschalige ontwatering die daarvoor nodig was, zijn alle duinvalleien tussen Midsland en het Groene Strand aangetast. Doordat in de duinen nog maar weinig landbouw wordt bedreven, hebben we de

mogelijkheid de natuurlijke hydrologische situatie van vóór 1911 grotendeels te herstellen.’

Kleinschalig begin

‘Het beheer van Staatsbosbeheer is er nu op gericht de natuurlijke dynamiek van de natte duinvalleien terug te brengen. Dit geldt ook voor zeldzame overgangssituaties tussen zoet en zout. Het systeem is in de loop der tijd gefragmenteerd geraakt door sloten, duinen, wegen en fietspaden. Door alles weer te koppelen kunnen we het oorspronkelijke systeem min of meer herstellen. Een van onze

eerste ingrepen voor het herstel van de natte duinvalleien was het verwijderen van de vegetatie en een deel van de bovenlaag van de bodem.

We zijn op kleine schaal begonnen. We proberen de maximale natuurwinst te behalen zonder dat we de belangen van anderen schaden. Daarbij besteden we veel aandacht aan de communicatie, aan voorlichting en aan de omgeving. Want je moet uitleggen dat soms rigoureuze ingrepen noodzakelijk zijn om de natuur een nieuwe kans te geven. Bij deze projecten hebben we steeds samengewerkt met de gemeente en Rijkswaterstaat. Door de

samenwerking met de gemeente kon de Duinweg worden omgelegd. Die sneed namelijk dwars door het hydrologische systeem. De financiering van de projecten liep voornamelijk via het Overlevingsplan Bos en Natuur (1995) van het ministerie van LNV. Aan het herstel van het Groene Strand heeft ook Rijkswaterstaat financieel bijgedragen.'

Zout op de aardappelen

'De herstelde duinvalleien hebben een geweldige impact gehad. Niet alleen op de vegetatie en het landschap maar ook op de fauna. Je ziet nu tal van vogels die je voorheen nooit zag, zoals de lepelaar en een aantal nieuwe broedvogels. Het herstel is voor iedereen zichtbaar. Ook al kwamen onze ingrepen voor sommige eilanders neer op vloeken in de kerk. Neem het Groene Strand. Daar liep een dijkje door, waar je ook als alles onder water stond gewoon overheen kon lopen. Dan komen wij en halen dat dijkje weg. En vervolgens wordt ook het gebied nog eens stukken natter; erdoorheen wandelen ging

niet meer. Dan kom je aan hun veiligheid en hun vrijheid. Vlakbij liggen meer dan honderd moestuintjes. Die eilanders zeiden: "Als wij zout op de aardappelen willen, dan doen we dat daar zelf wel op. Daar hebben we jullie niet voor nodig!" Wat mij betreft zijn er twee grote valkuilen: het te veel intern bezig zijn en vooral het onderschatten van de publieke opinie. Het is belangrijk dat de mensen zich niet overvallen voelen. Je moet ze dan ook in een vroeg stadium bij een project betrekken. Liefst nog voordat er daadwerkelijke plannen zijn. Al merken we ook dat ze dat moeilijk kunnen geloven. Communicatie met de omgeving is bij ons standaardprocedure. Dat doen we al twintig jaar. We hebben ons al heel vroeg gerealiseerd dat het zonder draagvlak niet

werkt. Dan regent het bezwaarschriften. Ik zie het als de winst van onze aanpak dat die er totnogtoe nauwelijks geweest zijn.'

Het gaat om emoties

'Wat ik zelf altijd een belangrijk voordeel heb gevonden, is dat we alles stapsgewijs konden uitvoeren, en steeds op kleine schaal. Elke keer leer je dingen. Bijvoorbeeld dat natuurlijke veranderingen zich niet steeds in hetzelfde tempo voltrekken. Je hebt namelijk droge en natte jaren. Soms gebeurt er lange tijd nauwelijks wat en dan ineens verandert er iets in de gemiddelde waterstand waardoor de verschillende ontwikkelingsstadia elkaar razendsnel opvolgen. Maar ook dat we door die kleinschalige projecten soms het grotere geheel uit het oog dreigden te verliezen. Terwijl het juist zo cruciaal is de zaken integraal aan te pakken. En wat wij onszelf met onze technische natuurblik terdege moeten realiseren, is dat het vooral ook om emoties gaat. De emoties van de mensen, die het echt aangaat: wat vinden zij ervan?'